

de Sultansstad — onder het systeem van promotie naar verdienste. Zij konden sneuvelen als soldaat, zij konden het ook ver brengen, en onmetelijk rijk worden; maar wie te hoog steeg verkeerde in aanhoudend doodsgevaar, want daar dreigde de jaloezie van den despoot. Gewoonlijk gingen zij geleidelijk-weg over tot het Mohamedaansche geloof. Allen, van laag tot hoog, waren en bleven slaven, de persoonlijke slaven van den sultan; via zijn persoon waren zij aan den staat verbonden, en hun leven, have en goed bleef zijn eigendom, waarmee hij kon handelen naar hij verkoos. Maar hun kinderen waren van de ambten, die zijzelf bekleedden, dan weer uitgesloten.

Dat deze gecentraliseerde instelling uitnemend werkte in de handen van een krachtig sultan, spreekt vanzelf. En practisch was zij zeker. Voor den tot sentiment geneigden beschouwer doen zich zelfs eenige bevredigende, sprookjesachtige oplossingen voor, die het systeem in een rooskleurig licht voortooveren. Het kon nl. voorkomen dat zoo iemand, wanneer hij tenslotte tot eer en aanzien was gestegen, zich zijn familie herinnerde, en deze met weldaden overlaadde. Zooals Ibrahim, de Groot-vizier onder Süleyman den Prachtige, die zijn moeder en broeders opspeurde, uit hun dorp liet komen, en bij zich in zijn paleis deed wonen — een parallel van Joseph in Egypte. In koele berekening valt er alles te zeggen voor dit systeem, dat telkens nieuw bloed in de gelederen bracht, en het beste omhoog stuwde — maar ons stuit het tegen de borst. Ons, die gelooven in het recht van ouders, om zelf hun kinderen op te voeden, en dat in hun eigen religie; de vrijheid van het individu nog daargelaten.

De sultanstroon maakte, zooals wij zagen, de uitzondering op den regel, dat ambten niet erfelijk waren van vader op zoon. Dat het hier echter oorspronkelijk niet vanzelfsprekend de eerstgeboren zoon was, die opvolgde, komt weer voort uit hun loffelijk principe van promotie naar verdienste. De vader koos wie hem het geschiktst toeleek. Maar hier komt nog meer bij: Mohamed II, de Veroveraar — zoon van onzen Murad II — vaardigde een wet uit, waarbij de zoon, die den troon beklom, het recht kreeg, zijn broeders dan te doen ombrengen; „tot het verzekeren van den wereldvrede”. Deze wet schoot zijn doel voorbij, zooals te verwachten viel. Men kan zich den onhoudbaren toestand voorstellen; hoe elk opgroeiend sultanszoon zich voelde staan op lossen grond, in het besef, dat hij òf den troon zou erven, òf direct na zijn vader moest sterven. Hij was bijna gedwongen tot een opstand. En hierbij bleken de Janitsaren groot gewicht in de schaal te leggen; want wie hen op zijn hand had, stond sterk. Zoo werkte deze verzekering van den wereldvrede! Ons gaat het hier echter niet om de resultaten. De nadruk valt voor het oogenblik dààrop, dat de geest, die zulk een wet schept, voor ons een raadsel blijft.